

Г.О. Андрусенко,

к.е.н., доц., професор кафедри економічної політики ХарРІ НАДУ;

Р.Г. Майстро,

к.е.н., доц., доцент кафедри економіки та фінансів Міжнародного Слов'янського Університету

ДЖЕРЕЛА ТА НАПРЯМКИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Розглянуто шляхи відновлення матеріально-ресурсного потенціалу національної економіки. Обґрунтовано напрямки здійснення інвестицій в основний капітал та визначено джерела їх фінансування.

Ключові слова: інвестиції, економічне зростання, лізинг, основні засоби, амортизація.

Як засвідчує досвід кінця ХХ – початку ХХІ ст., інвестиції стають надпотужним чинником економічної стабілізації та інтенсивного розвитку як на національному, так і на глобальному рівнях, джерелом покращання платіжних балансів країн та стабілізації їхніх національних валют. Крім того, це шлях до відновлення та інтенсивного розвитку всіх галузей та сфер економіки на основі відновлення основних засобів на інноваційній основі.

Дослідженням проблеми забезпечення економіки України інвестиційними ресурсами в сучасних умовах присвячено наукові праці таких учених-економістів, як Я. Жаліло, Н. Жилиєва, С. Кулицький, О. Лисенко, Н. Омелянчик, А. Сменковський та ін. [1; 3 – 6], де висвітлено питання пошуку резервів зростання економіки шляхом створення привабливого інвестиційного середовища та активізації інвестиційних процесів. Але недостатньо вивченими залишаються питання покращання інвестиційного клімату, підвищення ефективності капітальних вкладень та активізації інвестиційних процесів у національній економіці.

Метою дослідження є розробка науково обґрунтованих пропозицій та практичних рекомендацій, спрямованих на активізацію інвестиційних процесів в економіці України.

За даними міжнародних дослідницьких організацій, станом на кінець 2006 р. 50 – 80 % основних фондів в Україні досягли критичного рівня зносу. До галузей критичного рівня зносу основних фондів можна віднести такі галузі та сфери економіки, як промисловість, сільське господарство, рибне господарство, будівництво, освіта, охорона здоров'я й соціальна допомога (табл. 1) [2].

Таблиця 1

Знос основних засобів у 2006 р. і обсяг інвестицій, необхідних для їхнього відновлення на підприємствах України (за даними МФК)

<i>Основні засоби по видах економічної діяльності</i>	<i>Знос, %</i>	<i>Розмір інвестицій, млрд USD</i>
Сільське господарство	52,3	8,5
Рибне господарство	58,1	0,2
Промисловість	54,3	35,5
Будівництво	55,8	2,5
Сфера торгівлі	35,2	1,6
Транспорт і зв'язок	47,1	13
Фінансова діяльність	22,8	0,4
Державне управління	36,8	2,3
Освіта	61,7	5,3
Охорона здоров'я й соціальна допомога	54,3	26
Послуги	47,3	1,5

Тобто ситуація з відновленням основних фондів в Україні в цілому (за винятком декількох сфер) вкрай важка.

Негативні тенденції в інвестиційній сфері вітчизняної економіки обумовлені такими чинниками:

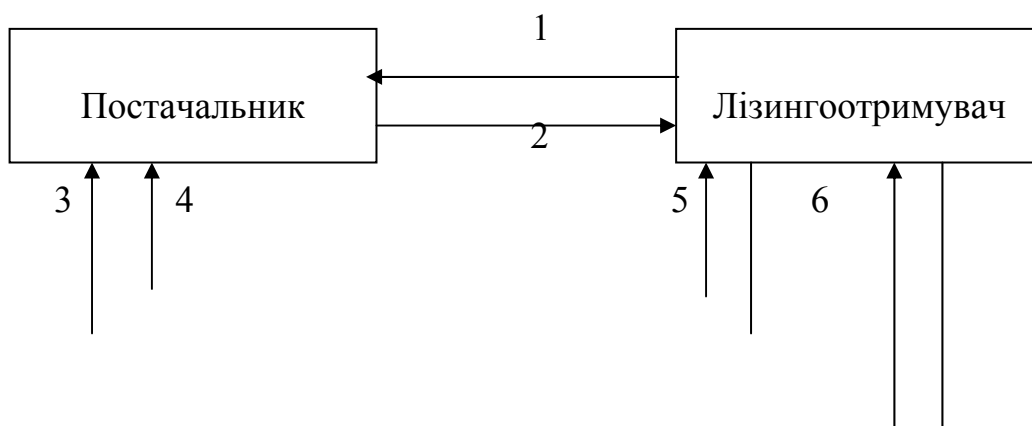
- підвищенням ризиків інвестування через політичні спекуляції щодо перегляду результатів приватизації держмайна та поширення процесів судового розгляду минулих приватизаційних справ;
- зміною структури розподілу фінансових результатів вітчизняних підприємств на користь поточного споживання.
- різкою зміною умов оподаткування та порушенням державою низки зобов'язань перед іноземними інвесторами щодо галузевих програм розвитку

та політики щодо СЕЗ та ТПР;

- зменшенням інвестиційної складової бюджетних видатків;
- спрямуванням приросту заощаджень населення насамперед на споживання, а не на інвестування через нерозвиненість фінансових ринків;
- різким підвищенням вилучення чистого прибутку державних підприємств, що суттєво знизило інвестиційну спроможність підприємств державного сектору економіки;
- недостатнім розвитком ринку цінних паперів та інших фінансових інструментів, системи захисту прав акціонерів, що не дозволяє більшості підприємств залучати фінансові ресурси через механізми фінансового ринку [1; 4; 5].

Тому однією з найважливіших умов ефективного функціонування національної економіки є повноцінне її забезпечення фінансовими ресурсами. За даними Міжнародної фінансової корпорації (МФК), в Україні, 60 % інвестицій здійснюються за рахунок внутрішніх джерел підприємств: амортизаційних відрахувань та прибутку [3].

Для того щоб оновити основні фонди економіки України необхідна гігантська сума – 90 млрд дол. Тому з урахуванням подолання додаткових бар'єрів на шляху внутрішнього й зовнішнього інвестування, найбільш ефективними коштами модернізації основних фондів на підприємствах більшості сфер економіки є лізинг, механізм функціонування якого наведено на рисунку.

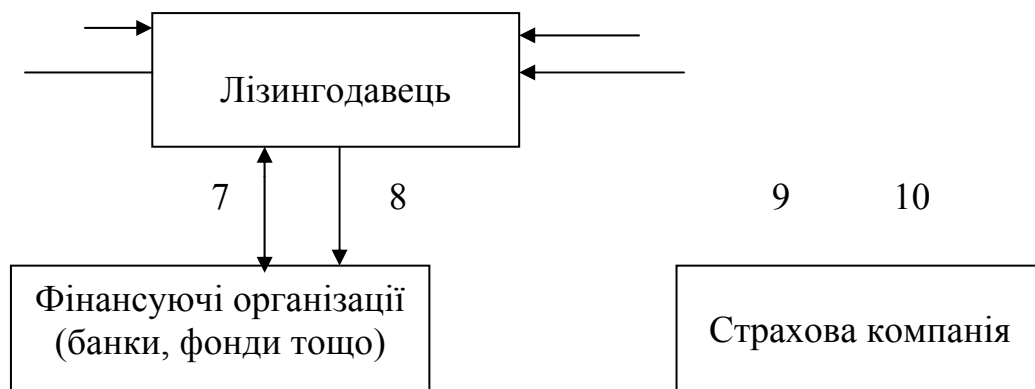

Рисунок. Механізм лізингової операції

Цифрові позначення на рисунку: 1 – вибір майна; 2 – постачання майна; 3 – оплата майна; 4 – договір купівлі-продажу; 5 – договір лізингу; 6 – лізингові платежі; 7 – кредитний договір; 8 – плата за кредит; 9 – договір страхування; 10 – страхові внески.

У цілому за підсумками 2006 р. лізингові компанії в Україні надали свої послуги суб'єктам господарювання на суму 1737,6 млн грн. Значні обсяги лізингових коштів використовуються в авіаційній галузі – 500,3 млн грн, при придбанні легкових автомобілів (491,5 млн грн), вантажного транспорту (367,6 млн грн), а також для придбання виробничого обладнання (65,6 млн грн), обладнання для харчової промисловості (30,2 млн грн) та сільськогосподарської техніки (57,9 млн грн) [2].

Головний плюс лізингу полягає в тому, що він полегшує процес придбання основних фондів для виробництва, зменшує обсяги вкладання власних коштів у капітальні інвестиції, а також робить більш прийнятними витрати суб'єктів господарювання, пов'язані з орендою устаткування.

У 2006 р. обсяг лізингових операцій в Україні склав усього 0,26 млрд EUR, що в 4 – 13 рази менше, ніж у країнах-сусідах Центральної й Східної Європи. Зарубіжна практика свідчить про високу ефективність такого способу придбання основних фондів. Так, згідно з даними міжнародної фінансової корпорації, у 2005 р. частка основних фондів, придбаних через лізинг у Німеччині становила 19,7 %, Франції – 17, Австрії – 16, Австралії – 12,6 %, тобто в розвинених країнах за рахунок лізингу покривається до 20 % щорічних потреб у коштах для інвестицій в основні фонди, тоді як в Україні

цей показник у 2006 р. становив лише 2,5 % (табл. 3) [2].

Таблиця 2

Співвідношення обсягу лізингових операцій до обсягу інвестицій у країнах
Центральної й Східної Європи, %

<i>Країна</i>	<i>2000 р.</i>	<i>2001 р.</i>	<i>2003 р.</i>	<i>2005 р.</i>	<i>2006 р.</i>	<i>Відхилення 2006 р. до 2000 р., п. п.</i>
Чехія	17	18	19	18	16	-1
Естонія	28	27	34	36	32	+4
Угорщина	13	17	18	22	22	+9
Польща	6	6	7	9	11	+5
Румунія	0	7	6	6	6	+6
Словаччина	11	13	14	15	15	+4
Словенія	0	13	15	20	20	+20
Україна	2,3	2	1,7	2,3	2,5	+0,2

*За даними Європейської асоціації лізингових об'єднань LEASE EUROPE.

Така ситуація значною мірою пояснюється тим, що пропозиції від вітчизняних лізингових компаній дорогі. Тому дуже часто підприємці доходять висновку, що для них вигідніше придбати потрібне технологічне встаткування або техніку в кредит, а не взяти його в лізинг, оскільки кредитні ресурси для них дешевше. Тому, на нашу думку, лізинг може стати більш привабливим для підприємств після того, як відсотки по лізингових платежах будуть частково компенсуватися державою.

Постійна зміна податкового законодавства приводить до того, що протягом дії договору лізингу оподаткування операцій змінюється кілька разів і найчастіше угода здійснюється в збиток всім сторонам. Тому, якщо вже вносяться зміни в законодавство, то необхідно передбачити вступ їх у чинність тільки для тих лізингових договорів, що тільки укладаються, а вже діючі повинні здійснюватися на існуючих умовах. В іншому випадку інвестори й надалі будуть із побоюванням вкладати кошти в лізингові операції.

Крім того, проблема недостатнього розвитку лізингу в Україні пов'язана з надзвичайною розтягнутістю строків амортизації основних фондів. У результаті, тільки у 2006 р. послуга для лізингоотримувачів стала

дорожчою порівняно з 2005 р., на 20 – 25 % (у грошовому виразі).

Слід відзначити, що на даний момент в Україні амортизаційні відрахування не виконують в повній мірі свою функцію – просте відтворення спожитих засобів виробництва. За період експлуатації основних засобів у зв'язку з інфляційними процесами, з одного боку, збільшується вартість нових основних засобів (які повинні замінити вибуття діючих), а з іншого – знецінюються амортизаційні відрахування, за які в кінцевому рахунку необхідно придбати нове обладнання. Тому і лізингодавці, і лізингоотримувачі вважають, що допомогти вирішити вказану проблему допоможе введення прискореної амортизації основних фондів, тому що нерозвиненість вторинного ринку устаткування та техніки й тривала амортизація основних фондів приводять до того, що виробники не в змозі вчасно оновити виробничі потужності [6].

Але, на наш погляд, є в можливому застосуванні прискореної амортизації й певні “мінуси”. Так, збільшення амортизаційних відрахувань призведе до збільшення собівартості сільськогосподарської продукції. Це може спричинити зростання собівартості вітчизняної продукції, яка зросте пропорційно збільшенню амортизаційних відрахувань – у цьому випадку постраждають кінцеві споживачі продукції, ціна на яку також збільшиться і, в кінцевому рахунку це призведе до зниження конкурентноздатності національного виробника на зовнішніх світових ринках. Тому до проблеми запровадження прискореної амортизації в Україні треба підходити виважено, можливо при паралельному застосуванні пропорційного зниження податкового навантаження на заробітну плату на підприємствах. Це дозволить, в умовах збільшення норми амортизаційних відрахувань, залишити собівартість продукції незмінною.

Збереження переважно екстенсивних та позаекономічних (політичних, кримінальних тощо) чинників конкурентоспроможності безпосередньо пов'язане з низьким рівнем інвестиційної діяльності. Стагнація в інвестиційній сфері вітчизняної економіки загострила цю проблему.

Негативний ефект інвестиційної стагнації посилює падіння інноваційної активності промислових підприємств. Потенційних інвесторів, особливо іноземних, відштовхує неналаштованість бюджетного процесу на солідарне інвестування великомасштабних проектів і, особливо, ризикових наукоємних високотехнологічних інновацій. Залучаючи приватні інвестиції в економіку України, важливо постійно демонструвати, що держава не стоїть осторонь, а також вкладає інвестиції, вимагаючи адекватної економічної віддачі.

Для радикального підвищення продуктивності праці, ефективності та конкурентоспроможності національної економіки слід домагатися розвитку та примноження національного капіталу, який діє в прозорих економіко-правових рамках на благо нації, зміцнення національного інвестиційного потенціалу.

Відтак, принципово важливим стратегічним завданням повинно стати створення середовища, яке заохочуватиме інвестиції насамперед у важливі для соціально-економічного розвитку країни сфери та галузі. Тому орієнтирами стратегії стимулювання інвестиційної діяльності в Україні мають стати:

- підвищення ефективності бюджетних капітальних видатків, опанування сучасними бюджетними стимулами розвитку;
- акумуляція коштів населення у рамках систем соціального та пенсійного страхування та їх спрямування на довгострокове фінансування інвестиційної діяльності;
- розширення бази інвестиційних ресурсів, що спрямовуватимуться в інноваційну сферу, через механізми податкової, митної та регулятивної політики;
- посилення інвестиційного спрямування розвитку фондового ринку та його інфраструктури;
- інвестиційне спрямування приватизаційних процесів;
- запровадження механізму акумулювання вільних коштів, зокрема у

венчурних фондах;

- забезпечення реалізації інвестиційного спрямування амортизаційної політики;

- посилення інвестиційної активності населення та забезпечення гарантованого захисту їхніх заощаджень;

- спрощення доступу підприємств до довгострокових кредитів, зниження реальних процентних ставок завдяки реструктуризації та додатковій капіталізації банківського сектору, створенню інститутів довгострокового кредитування, збільшенню присутності іноземного банківського капіталу на ринку України;

- зміцнення міжгалузевих потоків капіталів шляхом розвитку фондового ринку, розвитку горизонтально та вертикально інтегрованих компаній;

- реформування системи оподаткування прибутку підприємств, яка має заохочувати їхнє інвестиційне спрямування;

- формування прозорих та таких, що спираються на досвід країн-членів ЄС, податкових стимулів інвестиційних процесів, забезпечення рівності доступу до цих стимулів;

- упровадження інструментів стимулювання енерго- та ресурсозбереження, переходу на енерго- та ресурсозберігаючі технології як засобу підвищення продуктивності праці та вивільнення значних інвестиційних ресурсів;

- покращання інформування вітчизняного та іноземного бізнесу про інвестиційні можливості підприємств, галузей та регіонів, інвестиційні перспективи в Україні, умови економічної діяльності та макроекономічну ситуацію на теренах України, становище на ринках, виробничий потенціал українських підприємств тощо.

Тільки реалізація вказаних орієнтирів стратегії стимулювання інвестиційної діяльності в Україні дозволить значно збільшити продуктивність праці на підприємствах, підвищити ефективність та

конкурентоспроможність національної економіки, зміцнити національний інвестиційний потенціал. Відтак принципово важливим стратегічним завданням повинно стати створення інвестиційно привабливого середовища, що сприятиме залученню інвестицій, в тому числі іноземних, у всі сфери та галузі економіки для подальшого соціально-економічного розвитку України, що й буде предметом наших подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. *Жиляева Н.* Золотое правило инвестирования // Экономика и жизнь. – 1992. – № 1 – С. 7 – 12.
2. *Захариев К.* Формування макроекономічного інвестиційного середовища в Україні // Бизнес. – 2007. – № 45. – С. 21 – 25.
3. *Кулицький С., Омелянчик Н.* Інвестиційний клімат в Україні: міфи і реальність // Економічні реформи сьогодні. – 2000. – № 35 – 41.
4. Іноземні інвестиції та національний капітал: парадигма взаємодії / Я. Жаліло, А. Сменковський та ін. // Іноземні інвестиції та національний капітал: парадигма взаємодії : зб. наук. ст. – К. : Сатсанга, 2001. – С. 28 – 33.
5. *Лисенко О.* СЕЗ і ТПР як метод державного управління інвестиціями в регіоні // Кар'єра молодих державних службовців : матеріали наук.-практ. конф. – 2004. – С. 151 – 153.
6. *Хмелевський С.* Амортизаційна політика й оновлення промислово-виробничих основних фондів // Економіка України. – 1999. – № 3. – С. 41 – 48.

Andrusenko G.O., Maystro R.G. Sources and directions of attraction of the investments in economy of Ukraine.

In clauses the ways of restoration financially – resource of potential of national economy are considered. The directions of realization of the investments in a fixed capital are proved and the sources of their financing are determined.

Key words: the investments, economic growth, leasing, basic means, amortization.

Андрусенко Г.А., Майстро Р.Г. Источники и направления привлечения инвестиций в экономику Украины.

Рассмотрены пути восстановления материально-ресурсного потенциала национальной экономики. Обоснованы направления осуществления инвестиций в основной капитал и определены источники их финансирования.

Ключевые слова: инвестиции, экономический рост, лизинг, основные средства, амортизация.